

dreves), toliko dalj časa mora se takemu drevescu njegov vrh leto za letom pravilno izgojevalno obrezovati, da se mu tako polagoma lepa oblika, krepka rast in obilna rodovitnost — zagotovi.

Pa tudi po preteku ravno omenjenega časa za izgojevanje vejinih drevesnih kron odločenega, ne sme se obrezovanje taistih kar na mah popolno in totalno opustiti; to zgoditi se ima le polagoma. Domači sadjerejec naj z rezjo (obrezovanjem) eno leto popolnem preneha, da se prepriča, kako bode se drevo v svoji vejini kroni samo ob sebi razvijalo; ako se prikaže ob tem potreba, naj v prihodnjem letu na drevesnem vrhu tu in tam zopet kaj skrajša, ter vse nepotrebne izrastke popolnem odstrani.

Koščičasto sadno drevje gledé izgojevalnega obrezovanja vejine krone od domačega sadjerejca veliko manj truda in pozornosti zahteva, nego peškovci. Koščičarji rastó veliko hitreje in uže po naravi sami nekako bolj pravilno vejino krono razvijajo, nego peškovci. Pri koščičarjih nam je odstranjevati z izgojevalnem obrezovanjem iz njihovih vejinih kron le pregesto rasteče in ne na pravih krajih ali mestih se nepravilno razvijajoče poganjke, kakor tudi vse one veje, mladike in veje, kateri so trpeli po zmrzlini ali pozebu in — delo je pri kraji.

Ježičarji (orehi in kostanji) naj se v njihovih vejinih kronah izgojevalno obrezujejo vselej le ob onem času, ko so ravno vegetirati, ali kakor rečemo, poganjati začeli, da tako ne njihov les in tudi ne njihovi popki za vsahnelostjo ne trpé.

Še neke napake, katera je prav rada domačim sadjerejcem pri izgojevalnem obrezovanju vejinih kron sadnega drevja skoraj splošno v navadi, mi je na tem mestu omeniti. Ta-le je: Marsikak domač sadjerejec pred vsem vso svojo pozornost in skrb v to obrača, da pri mladih sadnih drevescih prec iz začetka vse male stranske poganjke na vejah in večjih češuljah drevesne vrhove krone od spodaj na vzgor tako odstranjuje, da so potem ti drevesni deli na dotičnih mestih popolnem goli in obriti videti. Tako oguljeno sadno drevó z brezštevilnimi ranami na spodnjih delih njegovih stranskih vej ni le za okó neprijetno, nego tako početje je tudi v drugem obziru za domačega sadjerejca in za drevó samo velike in preobčutne škode, kar hočem v sledečem na kratko povedati razložiti.

Ti mali stranski izrastki so prvi začetniki k drevesni rodovitnosti, so prvi sadni sterži, na katerih se cvetni popki in v posledici tudi prvi sadeži razvijo, kateri se — v še ne preobsežnem in ne pregestem drevesnem vrhu brez posebne nesreče navadno vselej prav dobro obnesó, razvijó in tudi dozore. Med temi malimi stranskimi poganjki nahajajo se uže pogostoma rodni izrastki s kratkimi listnimi popki, kateri se v prave, sadne strže spremené, v par letih gotovo cvetó in sad rodé. Kdor vse take izrastke raz spodnjih delov stranskih vrhovih vej sadnega drevja sproti odstranjuje, mora potem na vsak način in brezpogojno dalj časa na rodovitnost takega drevesa brezvspešno čakati, kot bi to sicer bilo, na kar pa še sam pri takem svojem škodljivem postopanju gotovo nikdar mislil ni.

(Dalje prihodnjič.)

Strosmajerjev govor

pri otvorenju galerije slik v Zagrebu 9. u. m.

Prečastite gospé! Spoštovana gospôda in prijatelji! Kakor red zahteva, bi Vam moral sedaj prečitati svoj

na današnji dan pripravljen govor; toda naj se mi ne zameri, če tega ne storim, kajti jaz nisem govornik te vrste, pač pa nekak improvizator, ki pové, kar mu ravno na jezik pride.

Jugoslovanska akademija ima navado, vsako leto ob tem času napraviti shod, kjer se prerešetuje delovanje in postopanje njeno v teku minulega leta. Hvala Bogu, naša akademija sme se z mirno vestjo in ponosom ozirati na preteklost svojo. Čuvala nam je našo čast in našo slavo, kar je spolnovala z nečuvano marljivostjo in silno požrtovalnostjo, kar nam priča veliko število znanstvenih knjig po njej izdanih. Kakor skrbna mati, goji ona z enako ljubeznijo filozofijo, zgodovino in naravoslovje, s čemur si je tudi uže ljubezen vseh omikancev pridobila. Iz zgodovine nabrala je dogodke po domačem polji, ki bodo prednikom na slavo, nam in potomcem pa na korist. Sad vsega tega priznanja vrednega delovanja akademije je zgodovina hrvatskega naroda, spisana od moža (Smičiklas), katerega poleg temeljite učenosti krasi tudi skromna ponižnost. Pozdravljam ga iz celega srca kot najmlajšega akademika!

Gledé našega narodnega jezika, čegar blagoglasje se po vsi pravici sme z onim laškega jezika meriti, akademija tudi uže lahko odlično delo pokaže. Slovar namreč pričela je izdajati, ki nam bo prav v pravem pomenu besede „monumentum aere perennius“ (spomin nek bolj trajajoč nego bi bil iz grude vlit). Če tudi so misli o delovanju akademije jako različne, nič ne dé, vsem še Bog ne vstreže.

Francoska akademija bila je ves čas kraj, kjer so se družili največi učenjaki, in vendar so ljudje, ki jih ne priznavajo za take. Moja misel je pa ta, da je ona še dandanes največi hram učenosti in najpomenljivejši znanstveni zavod na svetu. Če se ji je toraj i pri nas ugovarjati jelo, bili so temu ugovarjanji prav izvestno najčistejši nameni povod, da bi se ravno to, kar po mislih nekaterih še ni dobro, popravilo. Sploh ima véda pri nas silno težavno stališče, ker se mora riti skozi bédó in pomanjkanje našega naroda; zarad tega tudi le enega nimamo, kateri bi svoje vednosti edino le znanstvenemu delovanju posvetiti zamogel. Ni ga še bilo do sedaj moža med nami, da bi bil spisal knjigo, katera bi bila vse druge prekosila.

Akademija praznuje danes in se raduje svojih pridobitev. Iz tega namena sklicala se je seja. Ob enem blagoslovilo se bode poslopje, katero si je ona za svoje potrebe postavila. O naj bi še veliko takih poslopij dvignilo se iz tal glavnega mesta Zagreba.

Častita gospôda! Moj prijatelj spominjal se je žalostnega dogodka, ki nas je prehitel pred štirimi leti v našem prelepem glavnem mestu. Bog včasih narodom hude in britke skušnje naklada, toda kar z eno roko vzame, stokrat z drugo povrne. Glejte ga Zagreb, dvignil se je iz razvalin, kakor tič Feniks iz ognja, pomlajen, ozaljšan in lepši, kakor je bil! Hvala v tem oziru gre presvitlemu kralju Francu Jožefu. Prvi je bil on, ki je prihitel hrvatskemu narodu na pomoč, narodu, ki je bil uže od nekdanj najlojalnejši narod, kar se jih družijo pod mogočnim žezlom avstrijskim, ter je to svojo udanost in zvestobo uže sto- in stokrat kralju dokazal. Nihče toraj nima pravice, očitati mu nelojalnosti! Darilo, katero je presvitli kralj akademiji toraj naklonil, je bilo v resnici kraljevo!

Hvala pa tudi naši deželni vladi, katera je ob času bana Mažuranića mnogo pripomogla, da se je poslopje akademiji sploh staviti začelo. Zatoraj rečem: oblast je lepa in velika reč na svetu. Blagor mu, komur jo je Bog podelil in spoštuje naj jo in ceni kakor božje darilo. Bog naj toraj vlado blagoslovi, da bi taista nikdar ne zamenjala svoje oblasti s strastjo.

Prav lepa zahvala spodobi se pa Zagrebu samemu, ne morda, ker je v sijajnem sprejemu moje osebe častil in slavil znanost, temveč, ker taisto povsod krepko in po svoji moči podpira. Zagreb je prepustil najlepši prostor znanosti in umetnosti brezplačno, za kar mu bodi prav posebna zahvala.

Hvala tudi bratom Slovincem, ki so prišli vdeleževati se slavnosti in so s tem sijajno dokazali, da mala reka ne more nikakor ločiti sinov ene in iste matere!

Hvala predsedniku akademije, čegar požrtovalnost in marljivost pospeševali ste dovršitev stavbe. Hvala tudi obema arhitektoma Schmidtu in Bolletu!

(Dalje prihodnjič.)

Deželni zbor kranjski.

Iz 14. seje deželnega zbora 18. oktobra.

(Dalje.)

Sprejmó se toraj sledeči predlogi finančnega odseka:

1. Skupna potrebščina deželnega zaklada za leto 1885. v znesku 525.635 gold. 27 $\frac{1}{4}$ kr. in dohodki v znesku 137.540 gold. 24 $\frac{1}{2}$ kr. se potrdijo.

2. Za potrebno zaklado primanjke v znesku 388.025 gold. 2 $\frac{3}{4}$ kr. naj se za leto 1885. pobira:

- a) 20% priklada na užitnino od vina, vinskega in sadnega mošta in od mesa;
- b) samostojna naklada 3 gold. od vsakega hektolitra porabljenih žganih pijač;
- c) 21% priklada na celo predpisano svoto vseh neposrednih davkov z vsemi državnimi prikladami vred;
- d) končna primanjka pokrije se iz obstoječe blagajnične gotovine.

3. Dežela se ob enem zaveže, povrniti one deželne naklade od žganih pijač, ki se plačujejo v Ljubljani, v slučajih, v katerih mora mestna občina ljubljanska mestne doklade po obstoječih ukazih povrniti, da bodo te deželne naklade zadevale le porabo.

4. Deželni odbor je pooblaščen in se mu ukazuje, da v zvezi z visoko deželno vlado izdela potrebne ukaze in postopanje gledé prestopkov, ki zadevajo samostojne naklade.

5. Deželnemu odboru se naroča, da preskrbi Najvišje dovoljenje za sklepe pod 2. a), b), c) in 3.

Prične se potem obravnava o lastni režiji v blaznici na Studencu. Poročevalec gosp. Detela v imenu odsekove večine predlaga:

„Slavni deželni zbor naj sklene:

Deželnemu odboru se naroča, da stopi s kongregacijo usmiljenih sestrá v dogovor gledé premembe dotične pogodbe z dné 21. avgusta 1880. leta v ta namen, da se več toček dotične tarife zniža, na podlagi deželnemu odboru podane ponudbe z dné 25. septembra, št. 691, kakor tudi gledé v tej zadevi pridobljenega gradiva, ter da sklene z omenjeno kongregacijo za deželni zaklad ugodnejšo pogodbo zaradi hrane in postrežbe za blazne na Studenci.

V tem slučaju pa, ako bi se deželnemu odboru to ne posrečilo, se isti pooblasti, da redu usmiljenih sestrá pogodbo z dné 21. avgusta 1880. do 15. avgusta prihodnjega leta odpové“.

Za njim obširneje govori poročevalec manjšine dr. vit. Bleiweis tako-le:

Iz stališča previdno računajočega deželnega poslanca moral sem z ozirom na ogromne stroške, katere plačuje naša revna dežela vsako leto za oskrbovanje blaznih, staviti lansko leto predlog, naj se vpelje na Studenci

lastna režija. Veliko let uže delujem v blaznicah, osem let na Studenci, mislil sem toraj in imel nado, da vsled mojih praktičnih skušenj in dobrih informacij mi pač ne bode treba zagovarjati danes stališča manjšine odseka v ta namen izvoljenega. Na drugo stran moral sem pa tudi pričakovati, da se mi bode od vseh strani vsaj to pripoznalo, da sem storil le svojo dolžnost kot deželni poslanec, ko sem hotel po tem načinu odbremeniti deželo. A varal sem se, razposlal se je mojim gospodom kolegom in tudi drugim osebam po deželi neki pamflet, v katerem je nakopičeno toliko neresničnosti in zvijače, ob enem pa tudi se mi je očitalo, da sem imel pri stavljenji svojega predloga dvojni namen, odpraviti usmiljene sestre iz dežele in sebi kaj prislužiti. To je nesramno in neopravičeno natolcevanje in jaz bi želel, da bi se bil podpisal skladatelj tega pamfleta, kakor se to spodobi poštenjaku. Razvidno je pa ravno iz tega pamfleta, da je moj predlog zadel v centrum, ker se je oglasila kot anonimus najbolj prizadeta osoba in znano je vsem, da se oglasi taisti, kateremu se stopi na prste. Ko sem stavil predlog, imel sem dvojni namen, prvič prihraniti deželi vsako leto veliko svoto, drugič koristiti bolnikom in zavodu. Navesti hočem le nekatere točke, da bode razvideli, koliko preveč plača dežela na leto najemniku. Celi inventar na Studenci znaša 10.790 gold. 23 kr. V tem inventaru znašajo one stvari, katere se morajo vsako drugo ali tretje leto popraviti ali ponoviti 3599 gold. 86 kr. Celi drugi inventar, to so postelje, mize, postelna odeja ne potrebuje poprave ali obnovitve deset in več let, in vendar plačuje dežela redno za vzdrževanje inventara, katero reprezentuje svoto 10.797 gold. 23 kr., vsako leto nad 3000 gold., toraj več kot 33%. Druga velikanska svota je hrana za umobolne, za katero plačuje zdaj dežela vsako leto za 100 bolnikov 11.520 gold., pri lastni režiji pa bi znašala hrana za 100 umobolnih s kruhom in vinom vred 8946 gold. Ako se pa še oziramo na sosedne dežele, v katerih je lastna režija v blaznicah uže z vspehom vpeljana, posebno na celovško blaznico, vidimo, da se ondi bolniki še veliko bolj po ceni oskrbujejo, da so tam cene za posamesna jedila izdatno manjša, kakor pri nas, in da bi naš sedanji jedilni list veljal za osobo le 19 $\frac{5}{10}$ kr. na dan, skupna svota izdatka za hrano umobolnih bi se zmanjšala od od 8946 gold. na 7506 gold. Prištedilo bi se toraj vsako leto pri hrani umobolnih 4000 gold., o resnici moje trditve se lahko vsak prepriča iz računov in cen, katere je poslalo vodstvo blaznice ter magistrat celovski. A tudi pri drugih potrebščinah režije se zamore še mnogo prihraniti, temu ni oporekel ne en član dotičnega odseka, vendar se ne bodem spuščal v podrobnosti tega računa, omenil sem le glavne režijne točke, iz katerih se razvidi velika korist lastne režije. Preidem zdaj na dohodek, ki bi ga imela dežela pri lastni režiji od gospodarstva, namreč dohodek iz hleva, polja in vrta.

Čeravno se moj račun, katerega so potrdili izvedenci, kojim je znan svet in okoliščine posestva na Studenci, se ni vjemal z nazori odsekove večine, vendar ne polagam toliko vrednosti na denarni vspeh gospodarstva, katerega sem pa vendar nastavljal s pritrjenjem odseka na 600 gold., poglaviten dobiček pri gospodarstvu pride bolnikom na korist. Tukaj je v prvi vrsti psihiatričen vspeh merodajen in velike vrednosti.

V novejšem času se po vseh deželah ne zida več velikanskih hiš za dragi denar, povsod se zdaj izdelujejo bolj po ceni kolonije, v katerih se blazni izdatno porabijo pri celi ekonomiji v hlevu in celó pri raznih, s kmetijstvom združenih obrtih. Taka kolonija je v Altscherbitzu na južnem Nemškem, dospeli so tam uže skoro do vspeha, da bodejo kmalu brez deželnih doneškov oskrbovali 300 bolnikov, kateri si bodo sami za-

nim rastlinam malo fosforove kisline, poznim pa več, v peščenih tleh manj kakor v glinastih, na vrhéh manj kot v dolini in na severni strani več kakor na južni.

(Konec prihodnjič.)

C. kr. kmetijska družba kranjska.

Seja glavnega odbora dné 7. decembra 1884.

Seji predseduje gospod družbeni predsednik Karol baron Wurzbach, navzoči so: podpredsednik gosp. J. F. Seunig, družbeni tajnik g. Gustav Pirc, in odbor-niki gospodje Brus, Goll, Jerič, Murnik, Robič, Souvan, Witschl in dr. Wurzbach.

Da se za občni zbor c. kr. kmetijske družbe, kateri bode 28. januarija prih. leta, vse potrebno pripravi, bode 21. decembra izvanredna seja glavnega odbora. Pri tej seji imenoval se bode tudi nov vrtnar, za kojega službo oglasilo se je uže več prosilcev. Sklenilo se je tudi poročilo o delovanji kmetijske družbe v tisk dati in med ude razdeliti.

Tajnik Gustav Pirc poroča: Računski izkaz o porabi letošnje subvencije za živinorejo v znesku 2000 gold. odposlal se je vis. c. k. ministerstvu za poljedelstvo. Iz tega izkaza je razvidno, da se je kupilo 32 goved bikov in junic čistega plemena, kar je prizadajalo 5280 gold. 47½ kr. stroškov, iztržilo se je pa za to goved 2373 gold. 85½ kr. Primanjkljaj pokrili se je z državno subvencijo, od koje preostaja še na račun subvencije za prihodnje leto 93 gold. 38 kr.

Glavni odbor vzame na znanje poročilo gosp. odbornika Brusa o prošnji na sl. c. k. ministerstvo za poljedelstvo zaradi pomoči živinorejcem bistriške doline.

Računske izkaze razstavnega odbora na Krškem vrne se imenovanemu odboru s prošnjo nazaj, da jih dopolni.

Zahvala močvirskega odbora za pisarniško sobo in pomoč, koju ima imenovani odbor od kmetijske družbe, se na znanje vzame.

Po rešitvi več družih administrativnih zadev se seja sklene, poprej se pa še novim udom družbe imenujejo sledeči gospodje:

Viljem Linhart, c. kr. profesor na učit. izobraževalnici v Ljubljani.

Franc Žužek, c. k. inženir v Ljubljani.

Anton Brumen, c. k. sodnijski pristav v Postojini.

Politične stvari.

Slovenci pa mestni odbor tržaški.

Okrogla je zemlja in zato imamo danes o ravno onem vprašanji, o katerem smo govorili v zadnji številki „Novic“ zavolj nemške ljudske šole v Ljubljani, pa govoriti o slovenski ljudski šoli v Trstu. — Držeči se načela „vsakemu svoje“ nismo mogli odrekati nemškemu prebivalcem ljubljanskim postavne pravice, zahtevati tukaj javne nemške ljudske šole; ravno onega načela se držeč moramo danes podpirati po vsem opravičeno prizadevanje tržaških Slovencev, da prisilijo tamošnji mestni zastop, preskrbeti in izdržati jim slovensko ljudsko šolo v tržaškem mestu.

Društvo „Edinost“ vložilo je v tej zadevi zadnji čas dve prošnji: Prvo odbila je lahonska večina mestnega odbora „neprebrano“, ker je bila slovenska in ker oni gospodje nočejo priznati obstanka slovenščine v Trstu.

Druga tudi slovenska prošnja obravnavala se je v ravno tistem mestnem odboru preteklo sredo. — Prošnji se sicer stvarno ni godilo veliko boljše, kot prvi, pa toliko so se razmere vendar-le zboljšale, da se je prošnja prebrala, da se je obravnavalo o njej in da se je končno prehod na dnevni red v kljub zagovarjanja vladnega zastopnika in celó enega lahona sprejel samo s 23 glasovi proti 19, tedaj s pičlo večino 4 glasov.

Oni, ki so vsaj formalno zagovarjali prošnjo, predlagali so, naj se odstopi šolskemu odseku v pretres in poročanje. Večina še tega ni hotela. In s čem je večina vtemeljevala odbitje prošnje brez pretresavanja v odseku?

Odbornik Venezian, ki je pred vsemi govoril proti prošnji, dejal je, da imajo tako uže v mestu „ilirsko“ šolo, katero obiskuje komaj 12 učencev, dalje pa so v Rojanu in Skednji tudi slovenske ljudske šole, in ako tržaški stariši zahtevajo res slovensko šolo, naj svoje otroke tje pošiljajo. — Da so taki razlogi samo prazne pretveze, je očitvidno, ako se pomisli, da je tako zvana „ilirski šola“ privatna in izključno za pravoslavne vredjena šola in da se v mestu bivajočim Slovincem vendar ne more nalagati, da naj svoje otroke pošiljajo v oddaljene kmetijske šole. To bi bilo skoraj tako, kakor če bi nemška večina ljubljanskega mestnega odbora (če bi bila) slovenskim starišem Ljubljančanom svetovala, naj svoje otroke pošiljajo v slovenske šole v Šiško, na Vič, v Štepanovo vas, na Rudnik ali v Ježico.

Tržaška „Edinost“ prepričala se je vnovič, da Lahoni ne znajo pravični biti, ne dvomimo pa, da bodejo višje oblastnije naše prav kmalu priznale tudi tržaškim našim bratom pravico, in prisilile tržaške Lahone, jim napraviti lastno slovensko šolo, katera ne bode samo pripravnica za poitalijančevanje. Zato nam je pri takih razmerah ljubše, da so Lahoni takoj zavrgli prošnjo, kakor pa da bi bili to storili morebiti še le po polletnem posvetovanji v šolskem odseku.

Strosmajerjev govor

pri otvorenji galerije slik v Zagrebu 9. u. m.

(Konec.)

Druga slovesnost, ki jo danes tukaj imamo, je otvorenje galerije slik. Vsakdo, posebno pa vsak duhovnik napravi naj vsak dan svojo oporoko. Jaz sem jo uže napravil. Sklenil sem z življenjem in zdi se mi, da je svet sklenil z menoj. Zadosti dolgo vžival sem lepoto galerije; mnogo srečnih ur preživel sem v sredi teh umotvorov, v katere sem svojo dušo potapljal ozirajoč se v davno pretekli čas, v kojem se je gojila umetnost. Iz celega srca izročam to svojo zbirko narodu, v čegar sredi sem se rodil.

Škof na to omenja raznih šol, ki so v zbirki zastopane, v dolgem, jako zanimivem govoru povdarjajoč nekatere posebno imenitne eksemplare. Ljudstvo pa ga je poslušalo, da niti trenilo ni, le brezkončni „živio“-klici in druga odobravanja pretrgale so včasih nit govorniku, ki jo je pa takoj zopet poprijel, kakor hitro se je vihar odobravanja polegel. Ko je škof omenjal nekega molitvenika iz 15. veka, ki je veljal 10.000 gld. in je sedaj svojih 100.000 gold. vreden, kojega je tudi akademiji podaril, je bilo gromovitih „živio“-klicev toliko, da jih ni hotelo konec biti.

Na to ie škof rekel: So ljudje, ki pravijo: „Ej, ta škof vtaknil je mnogo denarja v akademijo, univerzo in v galerijo slik; kaj hoče to narodu, ki trpi bēdo in siromaščino, glad in žejo! S tem denarjem bi bil narod

Deželni zbor kranjski.

Iz 14. seje deželnega zbora 18. oktobra.

(Dalje.)

v gmotnem oziru lahko izdatno podpiral! Narod se bliža pogiuu, škof pa le znanstvene zavode podpira! Saj človek ne obstoji le iz neumerjoče duše, temveč tudi iz telesa, katero prav mnogo zahteva. Takim, ki tako govoré, bi jaz pač svetoval, naj nekoliko pogledajo po vzrokih, zakaj da se našemu narodu slabo godi. Blaga je skrb za telesni blagor naroda, plemeniteja pa je vendar skrb za njegov dušni blagor, kajti od duševnih zmožnosti zavisi gmotni napredek!

Najbolj učen pisatelj sedanjega časa o narodnem gospodarstvu, in moj prijatelj Lavalette, čegar dela pač zaslužijo, da bi se v hrvaščino prevedla, zapisal je ta-istim na čelo: „Narod, ki zgubi vero v Boga in na svojo moč, nima prihodnosti!“ Da, da, gospôda moja, pomanjkanje idealizma vstvarilo je sedanje socialne razmere. Narod se šest dni muči, da sedmi dan zaslužek zapravi, namesto da bi ta dan po božji zapovedi počival, ter si blažil srce in duha! Stvarnik vložil je nagon v vsako bitje in v vsak narod, katero ga sili, da se ohrani. Vsak narod, ki v dnevih izkušenj ne zgubi poguma, ki se s ponosom bojuje za svoje pravice, za svoj obstanek, za svojo prostost; narod, pravim, ki se je odločil ali prosto živeti ali pa slavno poginiti: ne more zginiti! Mora mu napočiti zora slobode! Narod, ki se tega zaveda in ima trdno voljo, neiztiran dospeti do svojega smotra, mora si vgladiti pot do sreče, do slobode!

Dalje so nekateri vprašali, zakaj da se ne brigam za narodne šole. Pripoznavam imenitnost in pomen ljudskih šol, izgojiteljice naroda so, kateri nam je ravno najslavnejše može porodil; dvignili so se večinoma spod ubožne kočice. Ponosen sem, da sem se sam dvignil iz takega ozračja. Kolikor se ravno dá, podpiram tudi ljudsko šolstvo v svojem področju in nikdar mi ne bode žal za žrtve, ki sem jih na žrtvenik narodnega šolstva položil. Le za onih 40.000 gold., ki sem jih priložil k ustanovitvi Djakovskega bogoslovja, podala se mi je črna zahvala od ljudi, ki si usojajo še dandanes prvo vlogo igrati v javnosti.

Za svojo dolžnost si smatram, narodno šolstvo ravno tako gojiti, kakor sem se namenil, učenost podpirati, kajti učenost je moč, po kateri se dojde do slobode. Pravo slobodo pa je treba prav ocenjevati. Kar je enemu prostost, je drugemu hlapčonstvo. Zatoraj presrčno želim, da bi nam narod rodil, kolikor mogoče učenjakov in da bi jih ravno tako spoštoval, kakor vojaka, duhovna! Moja želja je, da bi si naša mladina edino prizadevala, doseči kak sedež v akademiji znanosti.

Presrčno nadalje želim, da se nam univerza skoraj popolni; to zahteva sijajno ime, ki ga ima čast nositi naša univerza. To zahteva njeno bitje. Nadalje želim, da se bogoslovna fakulteta ne loči od drugih fakultet. Tudi avtonomija akademije in univerze mora se varovati. Vednost mora ostati prosta! S tem pa nečem porušiti organične zveze med vlado in univerzo; ne, še tesnejša naj taista postane in med obema naj se napravi razmera, kakor je ona med materjo in hčerjo! Obiskavajočim galerijo slik, sililo se Vam bode vprašanje na jezik: „Zakaj li nam je škof samo slike svetnikov nakopičil?“ Ako je to napaka, je napaka časa. V srednjem veku porajtali so ljudje mnogo na vero in umetniki slikali so več svetnikov, kakor pa posvetnih podob. Dati sem Vam pa hotel ob enem izgled, da si znanost in vera nikakor ne nasprotujeta. Obe ste lesketajoč odsev enega solnca. Vera in znanost gojila se bo na naši akademiji v enaki meri. Konečno izročam akademiji v spomin današnjega dneva zlato in sreberno svetinjo, kateri ji je poslal Nj. Svetost papež Leon XIII., ki je prijatelj Jugoslovanom.

Najemnik gleda v prvi vrsti na to, da dobi take strežaje, kateri so po ceni in dobri poljski delavci, ali so pa razumni, milosrčni in potrpežljivi oskrbovatelji bolnikom, ga toliko ne zanima. A tudi plača, katero plačuje najemnik, ni taka, da bi dobil dobre strežaje, da so pa slabo plačani strežaji male vrednosti, je očitno.

Pridem zdaj na delovanje usmiljenih sester v naši blaznici. Naglašati moram pred vsem, da v polni meri pripoznam velike zasluge posameznih sester za postrežbo bolnikov, trdim, da ni koristno za zavod, naj se imenuje bolnišnica ali blaznica, če je strežba bolnikov in podvzetstvo za režijo in hrano v eni roki, ker so si te dolžnosti dostikrat navskriž in premnogokrat prevladuje človeška slabost. Za blaznico pa redovne strežajke niso posebne vrednosti, to priznajo tudi same, ker povsod, kakor tudi na Studenci, opravljajo službo v vseh oddelkih posvetni strežaji, one opravljajo le službo nadstrežajk. Važno je dalje, da se strežaji v blaznicah ne menjavajo premnogokrat, kar se pa pri najemniku zaradi slabega plačila vedno godi. A tudi v drugem obziru je delavnost redovnih strežajk le dvomljive vrednosti. V blaznicah je strežba bolnikov zelo različna od bolnic, tam se potrebujejo posvetni in krepki ljudje, kateri se ne sramujejo ali bežijo, ako bolnik kako neslano pové, svojo obleko raz sebe vrže in v adamski noši okoli hodi, treba je pa tudi imeti fizičnih moči, da se ukroti besni bolnik.

Za vse te posle niso slabotne sestre, zatoraj naj bi one, kakor dosedaj, le opravljale posel nadstrežajk, nadzorovale bi posvetne strežaje in pazile, da se vsem ordinacijam zdravnikov zadostí. Tako službo opravljajo tudi v graški blaznici, ter dobivajo za njih delovanje primerno odškodnino. Slišali smo od poročevalca večine, da hoče najemnik odjenjati nekoliko pri kruhu in vinu. Red, katerega namen gotovo ne sme biti, pridobiti si posvetnega bogastva, zasluži uže več let samo pri kruhu in vinu 1400 gold., in tako odtegne naši revni deželi svoto, katera bi se lahko obrnila v drug namen.

Dokazal sem uže, koliko preveč se plača najemniku za vzdrževanje inventara, namreč več kot 1500 gold., dokazal sem lansko leto, da plača dežela neopravičeno previsoko oskrbovalnino 28 krajc. na dan in za osobo na Studenci, kar znaša 1400 gold., ker je trditev, da so strežaji na Studencu dražji, kot v Ljubljani, neresnična, vrh tega pa mora še dežela skrbeti za kurjavo na Studenci. Toraj samo pri teh treh rubrikah plača dežela najemniku preveč 4030 gold. na leto.

Očitno je toraj, da se zamore mnogo prihraniti, a mogoče je to pri vseh potrebščinah le pri lastni režiji, višje vrednosti je pa vspeh iz psihiatričnega ozira in vsled odprave bolnikom in zavodu škodljivega dvojnega gospodarstva. Od več strani ugovarjalo se je tudi, s kacimi težavami bi se dala uvajati lastna režija in kako komplicirana bi bila kontrola. Temu nasproti le navedem, da je po vseh bolnišnicah in blaznicah, v katerih je lastna režija uže mnogo let z vspehom vpeljana, administracija samo taka, kakor bi bila na Studenci, dotični vodja z ekonomom vred imata skrbeti za vse potrebščine blaznice, ter sta odgovorna in pod kontrolo deželnega odbora, kakor je enako v prisilni naši delavnici z vspehom vpeljana. Na Studenci je taka administracija še veliko ložji izpeljiva, ker se ondi število bolnikov in strežajstva nič ne spreminja, jedilni list je